

JOAN MIRALLES: *Un poble, un temps*. Pròleg de NICOLAU LLANERAS. Palma de Mallorca, Ed. J. Mascaró Pasarius, 1974. 316 pàgs. («Col·lecció Turmeda», 9).

Aquesta obra de Joan Miralles, llicenciat en Filologia Romànica per Barcelona i professor universitari a Ciutat de Mallorca, és un llibre molt singular que ha tingut un èxit popular de lectura al poble mallorquí de Montuïri, que n'és el protagonista,¹ i ha aconseguit un cert ressò a tot Mallorca, però que, ara com ara, ha passat desapercebut a les altres terres de llengua catalana.

El nucli bàsic del llibre són vint-i-una entrevistes amb gent anciana de Montuïri: setze nadius i cinc que no en són naturals però que hi han viscut molts d'anys; deu dones i onze homes. Aquestes persones, en principi, eren d'edat molt avançada: divuit d'elles nasqueren entre el 1871 i el 1890; de les tres restants, més joves (nades entre el 1898 i el 1902), una era el vicari de la parròquia en el període 1925-1937 i una altra el metge del poble. Les entrevistes, tingudes entre el 1969 i el 1972,² foren preses en cinta magnetofònica, i Miralles, com és normal, les ha sotmeses a un procés de selecció i muntatge, però ha transcrit fidelment les formes d'expressió dels entrevistats, tot respectant-ne el lèxic i conservant les peculiaritats sintàctiques de la parla oral. Com ens diu a la *Introducció*: «Primerament he seleccionat vint-i-un entrevistats del conjunt prou abundant, certament, de persones que he entrevistat en relació amb Montuïri, procurant triar aquelles més interessants per la informació històrico-etnològica que donen, o aquells més suggestius des del punt de vista d'expressivitat i riquesa lingüística i psicològica».³

Mitjançant, doncs, una mena de breus *memòries orals*, vint-i-una veus populars individuals (més la de l'entrevistador-comentarista que les presenta i les suscita) ens conten la història personal de cadascú que és alhora història col·lectiva d'una comunitat, Montuïri (un poble predominantment agrícola, situat damunt un pujol del Pla de Mallorca, amb 2.546 habitants l'any 1970), des de la Restauració Borbònica fins ara, a través de records directes de fets viscuts. (Hi ha, a més a més, uns records difuminats i llegendaris del passat anterior, transmesos per la tradició oral). I la *forma* en què s'expressen és inseparable de la informació que ens comuniquen. No és, doncs, ficció; però la diversitat de veus que ens conten aquesta història — única i múltiple — amb el joc de coincidències, discrepàncies i complementacions que resulta d'aquesta pluriperspectiva, fa que la puguem llegir amb el mateix plaer estètic que una novel·la. (I ja que esmentem la novel·la, és curiós de constatar, per exemple, com Na Matarina, que procedeix de les capes populars urbanes de Ciutat de Mallorca que tenien contacte amb els *senyors*, té una manera de contar molt diferent de la dels altres ancians montuïrers: es complau a detallar menudències de vestits, objectes i ornaments, com fan els personatges femenins narradors de les novel·les de Mercè Rodoreda.)

Per als sociòlegs i els historiadors, *Un poble, un temps* aporta una informació de primera mà sobre la vida — misèrrima fins no fa gaires anys — dels camperols mallorquins: fam, supersticions i submissió a unes classes dirigents de propietaris rurals (flanquejades per la clerecia, l'exèrcit i les professions liberals) que detenien el poder econòmic i polític en una illa que no havia conegut la revolució industrial

1. Era llegit fins i tot col·lectivament al pati de l'escola a l'hora de l'esbarjo: un allot llegia en veu alta per a tot un cercle de companys.

2. La segona data no és especificada en el llibre i l'hem demanada a l'autor, que ens l'ha aclarida.

3. *Op. cit.*, pàg. 14.

burgesa. Informa sobre el caciquisme amb què aquestes classes dirigents dominaven en el sistema polític bipartidista de la Restauració, caciquisme que es trenca en l'època de la República, quan representants il·lustrats de classes més populars entren en el joc polític i aconsegueixen diverses conquestes culturals i socials, que quedaren interrompudes el 1936. (El 1936 és la data límit en les preguntes de tipus històric que formula Miralles, les quals es refereixen només a aquest mític *abans de la guerra* que no han viscut la major part dels súbdits actuals de l'estat que va sorgir del desenllaç d'aquella guerra).

Quant a l'etnologia i al folklore, Miralles ha tingut molt d'interès a inquirir sobre pràctiques d'eixarmadors i de bruixots, sobre supersticions, sobre el *mal bocí*, etcètera. Ha fet també preguntes referents als jocs infantils, a les representacions teatrals i a tota mena d'espectacles i festes públiques. Consigna les reaccions davant l'aparició dels nous invents mecànics: bicicletes, automòbils, avions, cinematògraf.

Per al lingüista, aquests textos de gent vella de la ruralia mallorquina, generats per unes persones que posseeixen una norma lingüística no gens influïda per cap tipus de modalitat escrita de la llengua catalana i, en general, poc influïda per la llengua forastera oficial, tenen un interès extraordinari. Hi trobarà refranys, idiotismes i frases fetes peculiars, onomatopeies, formes autòctones de la sintaxi catalana, etcètera. Per exemple hi podrà estudiar amb quins substantius hom usa a Mallorca l'article provinent d'*illum* en lloc del provinent d'*ipsum*. O bé, l'ús, en el pretèrit perfet d'indicatiu, de la forma simple i la forma perifràstica. Sobre aquesta darrera qüestió, concretament, els textos orals d'*Un poble, un temps* presenten les dades següents: a) el pretèrit perfet perifràstic es construeix a Montuiri amb les formes auxiliars *vaig, vares, va, vàrem, vàreu i varen*;⁴ b) en la primera persona del singular no apareix mai la forma simple (que sí que hem sentit, en canvi, a parlants valencians); c) llevat de la primera persona del singular, els parlants montuirers fan servir ensems la forma simple i la forma perifràstica, les quals poden coexistir dins una mateixa frase. Aquesta darrera dada aportada pels parlants montuirers és important, puix que ve a justificar l'ús actual, en el català literari, de tots dos tipus de perfet mesclats en un mateix text, característica que sorprèn l'estudiós estranger. Gabriel Ferrater opinava que els escriptors en llengua catalana que no fossin ni balears ni valencians farien millor d'abstenir-se d'escriure la forma del pretèrit perfet simple, puix que creia que a dues formes coexistents en la parla (al País Valencià i a les Balears) devien correspondre, segurament, dues funcions o significacions diferents, les quals caldria dilucidar abans de decidir-se a escriure les formes simples.⁵

4. No hi hem sabut trobar cap exemple de segona persona del singular, però suposem que usen la forma *vares* — i no *vas* — puix que així ho postula el *vàreu* que fan servir en la segona del plural.

5. L'origen i l'evolució medieval, fins a adquirir el valor actual, d'aquesta forma perifràstica, característica del verb català, han estat dilucidats per GERMÀ COLON (vegeu *Le parfait périphrastique catalan «va + infinitif»*, «Actas do IX Congresso Internacional de Linguística Românica», I = «Boletim de Filologia», XVIII (1959), 165-176). — Un altre problema és el de saber concretament a quins llocs de l'àrea lingüística catalana hom continua usant la forma del perfet simple, i si hi concorre o no la forma perifràstica. Sobre aquesta qüestió, els escrits de filòlegs i gramàtics presenten generalitzacions i divergències. Així, Germà Colon, en l'article citat, generalitza dient que el pretèrit perfet ha desaparegut del català parlat: «Ajoutons qu'en catalan aussi bien qu'en français et dans beaucoup d'autres langues (sauf en espagnol et en portugais) la forme du passé simple a disparu de la langue parlée. C'est un phénomène qu'on peut situer à l'époque de la décadence des lettres catalanes du XVIe au XIXe siècle». Badia, Moll i Enric Valor per contra, fan referència a la conservació del pretèrit perfet en algunes de les terres catalanes; aquestes referències no coincideixen del tot, però contras-

Tot rellegint *Un poble, un temps* amb l'atenció fixa en l'ús de les dues formes de pretèrit perfet, no hi hem distingit cap diferència de significació, com si hi hagués tan sols una opció estilística entre dues possibilitats formals equivalents significativament.⁶ Referent encara a una altra qüestió del llenguatge, hom observa en els parlaments d'*Un poble, un temps* una concurrència de les formes *aquest* i *aqueix*, emprades també com a equivalents pels montuïrers.⁷

tant-les i prenent, per a cada zona, la declaració de l'estudiós que n'és natiu, podem arribar a escatir la qüestió. Als tres manuals de la sèrie *La lengua de las Baleares*, Moll, menorquí arrelat a Mallorca, ens concreta la situació a les Balears: «El pretérito indefinido perifrástico es de uso general en todas las Baleares. En Mallorca se usa también la forma simple excepto en la primera persona de singular. En Ibiza y en la lengua literaria se usan integras las dos formas: la simple y la perifrástica» (*La lengua de las Baleares enseñada a las personas de habla castellana*, Palma de Mallorca 1973, pàg. 104). Moll expressa això mateix en altres termes a *La lengua de las Baleares*. I (Palma de Mallorca 1971), 46, i a *La lengua de las Baleares*. II (Palma de Mallorca 1972), 92 i 98, però diu, en aquests dos llibres que l'excepció de l'ús del pretèrit perfet simple a Mallorca és la primera persona, i es descuida d'especificar que és només la primera persona del singular. Enric Valor, natural de Castalla (l'Alcoià), especifica a quines comarques del País Valencià és emprat: «Modernament, la forma *perifràstica* ha anat adquirint major vitalitat i domini i ha arribat a desplaçar el *perfet simple* en quasi tot el territori de la nostra llengua, puix de la parlada ha desaparegut en el Rosselló, a tot el Principat de Catalunya, en la major part del País Valencià i quasi per complet en les Balears, excepció feta de l'illa d'Eivissa. On s'ha conservat és a València capital, en la zona central del País Valencià i en el camp d'Elx o extrem sud: llocs tots en els quals coexisteix amb la forma *perifràstica*» (*Millorem el llenguatge*, València 1971, pàg. 80). Badia, barceloní, és, de tots tres, qui ens detalla menys la localització: «El perfecto perifrástico, que ya tiene su difusión en catalán antiguo, se usa normalmente en la lengua moderna: con la excepción del valenciano, y también, aunque menos, del balear (que mantienen el perfecto simple, coexistiendo con el perifrástico), todo el resto del dominio lingüístico catalán sustituye el tiempo simple por el perifrástico en el habla corriente (...)» (*Gramática catalana*, I, Madrid 1962, pàg. 276). «Ni hay que decir que la significación de los dos perfectos es siempre idéntica» (*ibid.*, 277). Les referències a la conservació del pretèrit perfet simple a les Balears que ens donen Valor i Badia no concorden amb el text de Moll que hem esmentat en primer terme. Ens fa l'efecte que Valor i Badia en deuen parlar de segona mà basant-se —paradoxalment— en un altre text de Moll, més antic, que deia així: «La combinación *vadeo + infinitivo forma en catalán el pretérito indefinido perifrástico, que en el lenguaje hablado ha sustituido al pretérito indefinido simple, determinando su desaparición en todos los dialectos excepto en el valenciano, en el ibicenco y parcialmente en el mallorquín (...)» (*Gramática histórica catalana*, Madrid 1952, pàg. 335). L'expressió «parcialmente en el mallorquín» és ambigua i es presta a l'equívoc; gràcies al text del mateix Moll del 1973, transcrit més amunt, sabem que vol dir només que no es fa servir en la primera persona del singular; Badia i Valor ho devien interpretar en el sentit de restricció de freqüència o restricció d'àrea d'ús.

6. Vegeu, per exemple, un fragment d'*Un poble, un temps*, pàgs. 105-106, que correspon a Maria Miralles i Ribas, en el qual hem subratllat els pretèrits perfets: «Jo et puc dir que hi vaig anar una vegada, de casada, i *quedàrem* jo i Na Rossinyol a veure el Ram, i sa questió [*sic*; així es pronuncia popularment a Montuïri] és que es carro mos *va deixar* i *vaig venir* amb catorze reals nets. En el Ram hi havia unes casetetes i això. Noltros mos *entretenguèrem* un poc i es carreter mos *va deixar* i mos *n'anàrem* de cap a Sa Punta, a Ses Enramades, i *vàrem veure* un carreter i *vàrem dir*: "Que anau a Montuïri?" i *va dir* diu "No!", a Montuïri no! a Algaida! Si voleu que vos dugui fins a Algaida per ventura 'gafarem es vostro carro" ...I com *vàrem esser* un poc antes d'arribar a Algaida li *passàrem* davant, perquè menàvem una bona bisti, li *passàrem* davant a Algaida, *despedírem* es carreter i *escometérem* un altre carreter i mos *va dur* aquí amb una bona aigo. *Davallàrem* an Es Pou Nou, i ben enredades totes dues, jo i Na Junaina Rossinyol; com *vàrem esser* a Ca's "Ferreric" *trobàrem* sa mare de Na Rossinyol i mos *ya sortir* molt malament».

7. Per exemple, a la pàg. 120, diu Maria Cloquell i Miralles: «He sentit contar que

Tanmateix, hem de fer un retret en l'aspecte lingüístic. En la transcripció d'alguns castellanismes lèxics que diuen els entrevistats, no se'ns indica si els pronuncien a la mallorquina, considerant-los mots normals de la llengua pròpia, o a la castellana, com a mots forasters, i restem doncs sense saber, per exemple, si hi pronuncien la jota velar castellana o la jota palatal catalana, o si hi neutralitzen les vocals *a* i *e* en posició àtona.⁸

Joan Miralles ha redactat una *Introducció* que ocupa quaranta-set pàgines. Hi tracta de la localització i etimologia de Montuïri; de l'evolució demogràfica, la producció econòmica, l'estructura agrària i les classes socials (per a aquestes dues darreres qüestions, recorre a un estudi, inèdit, d'Antònia Mateu i Socias), comenta l'aportació a l'etnografia que representa el seu llibre; dedica un epígraf a la cultura local, on passa llista dels montuïrers amb carrera, del segle passat i del present, i dóna notícia dels mestres i de les escoles; intenta d'estendre's, a continuació, sobre psicologia social, i acaba amb unes notes sobre el llenguatge col·loquial reflectit en els textos de les entrevistes. L'esforç que Miralles, filòleg romànic, ha hagut de desplegar en aquesta introducció, per tal d'abraçar aspectes tan diversos, és estimable, però li ha resultat redactada en un estil més aviat feixuc. Potser la feina li hauria retut més si hagués esmerçat el seu esforç sobretot en el comentari lingüístic, que és la seva especialitat.

Miralles hi ha afegit (pàgs. 267-291) unes notes, molt nombroses, que suposen un llarg treball de documentació, identificant i donant notícies biogràfiques dels personatges esmentats en les entrevistes (el lector curiós hi pot trobar alguna perla, com és ara la notícia d'aquell eclesiàstic, cofundador d'un orde religiós, que redactà una autobiografia titulada humorísticament *Vida y milagros escritos por el mismo que los hizo*), així com la localització de molts topònims que hi són citats. Ajuda a orientar el lector un pla del terme municipal, a la pàg. 5, on figuren la major part de les possessions montuïreres. Hi ha també un índex de noms a les pàgs. 293-307. Cal remarcar les fotografies, sovint molt *il·lustratives*, que són un bon complement del text. (Llàstima que la fotografia multitudinària de la pàg. 27, ben segur la més interessant, hagi perdut nitidesa en el detall de cada rostre a causa de la reducció a les mides d'una pàgina del llibre.)

En conclusió: un llibre indispensable per a conèixer la realitat humana de Mallorca. Interessant per als estudiosos de diverses branques humanístiques (lingüistes, etnògrafs, sociòlegs, historiadors) i per al qui vulgui tenir una coneixença de com han estat i com han viscut fins ara la gent dels petits municipis rurals mallorquins.

Joan ALEGRET

CLEMENTE MAZZOTTA: *Il polimetro tardo trecentesco «Il Giuoco d'Amore» di Giovanni Gherardi da Prato*. «Studi e problemi di critica testuale», IX (1974), 29-67.

Il Giuoco d'Amore è certo, dopo il *Paradiso degli Alberti*, il testo più significativo e per alcuni aspetti innovatore di Giovanni Gherardi da Prato. Pubblicato

a Xorriego tenien un esclau i li va fer aqueixa font que hi ha i el feia tirar a una cini [*sic*, en lloc de *sini*] an aqueix ahot, i hi va anar un de Felanix i li va dir, com va veure aquest ahot qui rodava en aquesta cini, li va dir: "Ara el te compradé", li va dir aqueix felanixter».

8. Ultra això, l'autor no va poder corregir totes les galerades i hom observa en el llibre qualque falta d'ortografia.